

проаналізовано, демонструє, яким чином актуалізується наведений нами тип мовної особистості.

В результаті дослідження можна прийти до **висновку**, що сучасні типи мовної особистості з одного боку, відповідають класичним уявленням про вимоги до особи жіночої статі, але з іншого боку унаочнюють зміну стереотипів, тенденцію до маскулінізації жінок у сучасному німецькомовному суспільстві.

Серед **перспектив подальших досліджень** слід назвати виокремлення інших типів фемінної та маскуліної мовної особистості на матеріалі німецькомовного віртуального шлюбного дискурсу; порівняння типів мовних особистостей німецькомовного соціуму з типами мовних особистостей, які є характерними для інших лінгвокультур.

Література

- Богин Г. И. Модель языковой личности в ее отношении к разновидностям текстов: автореф. дис. на соискание учён. степени докт. филол. наук / Г.И. Богин. – Калинин : КГУ, 1986. – 86 с.
- Виноградов В. В. О языке художественной прозы / В.В. Виноградов. – М. : Наука, 1930. – 230 с.
- Дронсейка Р. П. Понятие языковая личность [Электронный ресурс] / Р. П. Дронсейка. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/13_NPT_2008/Philologia/31792.doc.htm.
- Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 2002. – 305 с.
- Красных В. В. Структура коммуникации в свете лингвокогнитивного подхода (коммуникативный акт, дискурс, текст): автореф. дис. на соискание учён. степени д-ра филол. наук. / В. В. Красных. – М., 1999. – 72 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : Научная библиотека КиберЛенинка : <http://cyberleninka.ru/article/n/o-terminy-yazykovaya-lichnost-istoki-problemy-perspektivy-ispolzovaniya#ixzz4LNe2mр5>.
- Маркина Н. А. Текст как способ презентации языкового сознания : дис. на соискание учён. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Н.А. Маркина. – М., 2001. – 146 с.
- Ольшанский И. Г. Язык и языковая личность в условиях современного социального контекста / И. Г. Ольшанский // РГСУ. Ученые записки. – 2004. – № 1. – С. 79-80.
- Пузырев А. В. Попыты целостно-системных подходов к языковой и неязыковой реальности / А.В. Пузырёв. – Пенза : Мир, 2002. – 276 с.
- Толмачева Т. А. Теория языковой личности и процесс обучения межкультурной коммуникации / Т. А. Толмачева. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http:e-lib.gasu.ru/vmu/arhive/>.
- Цой А. С. Антропоцентрическая лексикография / А. С. Цой // Русский язык за рубежом. – 2008. – № 1. – С. 43-48.
- Gratis-Kleinanzeigen – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.anibis.ch/de/date--partnersuche-frau-sucht-mann-745/suche-meinen-pers%с3%b6nlichen-traummann--16703661.aspx?fcid=745>.
- Gratis-Kleinanzeigen – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.anibis.ch/de/date--partnersuche-frau-sucht-mann-745/suchst-du-die-herausforderung--16701339.aspx?fcid=745>.
- Gratis-Kleinanzeigen – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.anibis.ch/de/date--partnersuche-frau-sucht-mann-745/per-zufall-hier-anzutreffen,-willkommen--16692010.aspx?fcid=745>.

УДК: 81'37:81'373:81'373.612.2

ВЕРЕМЧУК Е. О.

(Запорізький національний університет)

ЕТИМОЛОГІЯ КОНСТИТУЕНТІВ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ SPACE В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ У СВІТЛІ ТЕОРІЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ

Стаття присвячена розгляду лексико-семантичного поля SPACE як складної динамічної відкритої нерівноважної та нелінійної системи. Висвітлюється роль етимологічного компоненту в семантичній структурі слова. Досліджуються синергетичні механізми найменування нових референтів та аналізується співвідношення внутрішньої форми слова-етимона із його сучасним значенням.

Ключові слова: етимологія, засіб номінації, самоорганізація, синергетика, метафоричний перенос.

Веремчук Э. А. Этимология компонентов лексико-семантического поля SPACE в английском языке в свете теории самоорганизации. Статья посвящена рассмотрению лексико-семантического поля SPACE как сложной динамической открытой неравновесной нелинейной системы. Определяется роль этимологического компонента в семантической структуре слова. Исследуются синергетические механизмы номинации новых референтов, а также анализируется соотношение внутренней формы слова-этимона с его современным значением.

Ключевые слова: самоорганизация, синергетика, способ номинации, метафорический перенос, этимология.

Veremchuk E. O. Etymology of the Constituents of the Lexico-Semantic Field SPACE in English according to the Theory of Self-Organization. The article considers the lexico-semantic field SPACE as a complex dynamic open unbalanced non-linear

system. This assumes that it can organize and regulate itself. Under organization we understand the ability of language system to create its lexicon by the intrinsic means. These self-regulatory mechanisms reveal themselves on the paradigmatic language layer and they consist in the derivational mechanisms of the language, due to which appear new lexical units. Under self-regulation we understand the further adaptation of the lexical units to the communicative requirements, which consists in their semantic transformations and modifications. The paramount characteristic of the process of self-organization is that the newly coined lexical units must necessarily bear motivation, that is they are not created randomly but they must have lexico-semantic warrant, that is they must have morphological and associative bond with the already existing lexical units.

One of the main verbal kinship parameters is etymological ties. Therefore, the investigation of etymology of the new lexemes enables to understand from one hand the motivation of their creation and from the other – to research the tendencies of word-formation that depict the mentality of the speakers. The motivated character of the new words that appear in the language reflects human way of thinking and cognizing the world which is characterized by law of apperception. It means cognition and understanding of something new by means of something already known. The new concepts which get into the focus of perception are comprehended through the ones which human cognized before. It is commonly known, that language depicts the way humans think and perceive the world. Therefore, apperception as the key feature of human cognition is revealed in the motivated character of the newly coined lexical units. In these terms etymology of the lexemes can be regarded as their imagery basis which correlates them with the ones which they are derived from and its role is analyzed in the article.

Key-words: etymology, metaphorical transference, self-organization, synergetics, way of nomination.

Етимологічні дослідження завжди привертати увагу дослідників, адже їх результати дозволяють простежити походження та діахронічний розвиток слова як у формальному, так і в змістовному плані. Інтерес до походження слів виник ще в епоху античності. Одним з перших філософів, який звернувся до внутрішньої форми слова був Платон в діалозі «Кратіл» [Платон Діалоги], який вважав, що слова є результатом роботи законодавців. Питанню походження слів відводили досить велике значення і, як результат, в епоху античності виникли дві протилежні концепції походження слів – фюсей і тюсей. Згідно теорії фюсей (гр. *physis* – «природа») ім'я кожної речі існує «за природою» тобто є єдиним і таким, що цілком відповідає її сутності. Так вважав Геракліт, а також стоїки та Піфагорійці. Фюсеїсти аргументували «природну» вмотивованість слів з одного боку здатністю мовних звуків зображувально позначати позамовні об'єкти, а з іншого – тим, що, власне, сама річ викликає в людини ті самі відчуття, що і звукова форма слів, яка її позначає. Так, відомий вислів Августина про те, що як мед солодко діє на смак, так і слово «мед» солодко діє на слух, відображає безпосередній зв'язок позначувального та позначального.

Прихильники теорії тюсей (гр. *thesis* – «встановлення, домовленість») вважали, що зв'язку між позначуваним і позначальним не існує, тобто вони вказували на умовне встановлення найменування, яке є прийнятим людською спільнотою. Пізніше, у середні віки, ця проблематика трансформувалася в суперечку номіналістів та реалістів, що зводилась до визначення співвідношення між реально існуючими речами та певними універсаліями, які лежать в їх основі і можуть складати підґрунтя для їх номінації.

Асиметричний дуалізм мовного знаку спричинив те, що у сучасній лінгвістиці питанням номінації займаються семасіологія та ономасіологія. Двоїста природа лінгвальних одиниць полягає в тому, що кожний мовний знак намагається розширити свій екстенціонал позначуваних речей, що призводить до полісемії. Кожна річ, навпаки, намагається отримати своє мовне вираження за допомогою більшої кількості номінацій, і це призводить до виникнення синонімії. У цьому сенсі ці два розділи семантики взаємно доповнюють одне одного: ономасіологія вивчає слова від плану змісту до плану вираження, тоді як семасіологія рухається від плану вираження до плану змісту.

Застосування синергетичної методології в лінгвістиці пожвавило інтерес до вивчення етимології, оскільки саме внутрішня форма слів дає змогу дослідити процеси самоорганізації та саморегуляції лексикону, пояснити чому певна форма застосовується для вираження певного змісту. Людське мислення побудоване за принципом апперцепції, відповідно до якого щось нове усвідомлюється на основі вже пізнаного. Цей ментальний процес покладено в основу мовної вербокративної деривації, коли на основі певних етимологічних значень слів утворюються нові значення, які уможливають входження нового лексико-семантичного варіанту у відповідне лексико-семантичне поле.

Отже, **актуальність** дослідження полягає в тому, що застосування етимологічних даних дозволяє пояснити механізми самоорганізації лексичного складу мови, що, власне, є одним із магістральних завдань лінгвосинергетики.

Метою дослідження є визначення ролі етимології лексичної одиниці в процесі самоорганізації мовного лексикону.

Для цього необхідно виконати наступні завдання:

- 1) обрати вибірку лексичних одиниць з лексико-семантичного поля (далі – ЛСП) SPACE та встановити їх етимологію;
- 2) проаналізувати семантичні трансформації обраних лексичних одиниць у діяхронії;
- 3) пояснити синергетичні принципи їхнього семантичного розвитку.

Об'єктом дослідження виступають компоненти ЛСП SPACE, а **предметом** – етимологічна складова лексем як мотиваційна основа його самоорганізації.

Під лексико-семантичним полем ми розуміємо сукупність лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту та відображають поняттєву, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ [Лингв. Енцикл. Словарь / Ярцева, с. 380; Єнікеєва 2011; Кочерган 2003, с. 265; Кобозева 2000, с. 99]. Самоорганізація і подальша саморегуляція ЛСП у мові здійснюється за принципами синергетики, зокрема динамічності, нерівноважності, відкритості та нелінійності.

ЛСП SPACE постійно надає засоби номінації для відповідних екстралінгвістичних об'єктів, процесів та характеристик і його динамізм проявляється у їх постійному мовленнєвому використанні. З часом ЛСП досягає стану нерівноважності, коли жоден з його синхронно існуючих компонентів є нездатним вербалізувати певне новоутворене поняття. Тоді, відповідно до принципу відкритості, ЛСП поповнює свій склад необхідною вербалізаторською одиницею. Цей процес можна описати як нелінійний, оскільки нова одиниця може виникнути різними шляхами та із застосуванням різних механізмів. У нашій роботі зупинимося на ролі внутрішньої форми слова як мотивуючої основи для виникнення нових одиниць.

Почнемо зі слова *star*. З приводу його походження до сих пір немає одностайної думки, однак за деякими етимологічними даними воно є спорідненим з такими словами як Proto-Germanic *sterron*, Old Saxon *sterro*, Old Frisian *stera*, Dutch *ster*, Old High German *sterro*, які в свою чергу мають споріднені слова в PIE *ster* ("star") Споріднені слова також зустрічаємо в інших мовах, зокрема Sanskrit *star*, Hittite *shittar*, Greek *aster*, *astron*, Latin *stella*, Breton *sterenn*, Welsh *seren* у значенні "star" [Etymology dictionary]. Існує думка, що в етимоні сучасного слова *star* є значення одного з вищеперерахованих коренів, а саме – "strew, scatter" («розкидати, розсипати»). Тобто, зорі усвідомлювались людиною не як поодинокі об'єкти, а як купа об'єктів, які є начебто розкиданими по небосхилу, а, отже, і назва цим об'єктам ґрунтується саме на цій їх якості, про що і засвідчує етимологічний аналіз.

Дещо відмінно сприймалися інші, схожі на зорі астрономічні об'єкти – планети. Так, зокрема, в етимології номінації *planet* знаходимо значення "wandering star" («подорожуюча зірка»). Це слово походить від Old French *planete* (Modern French *planète*), Late Latin *planeta*, Greek *planetes*, від *planasthai* "to wander" [Etymology dictionary]. Наявність семантики «подорожувати» у слові *planet* пояснюється тим, що планети знаходяться на меншій відстані від Землі у порівнянні із зорями, а, отже, їх паралактичне зміщення (переміщення на небосхилі відносно далеких зірок) є значно більшим. Отже, при спостереженні із Землі вони не знаходяться на одному місці, а постійно рухаються, при цьому вони візуально виглядають як зорі, оскільки є видимі завдяки відбиванню від них сонячного світла. Таким чином, це пояснює закріплення саме форми *planet* для позначення відповідного об'єкту, що є схожим на рухливу зірку.

Наступною лексемою із семантичним компонентом «зірка» в етимоні є *asteroid* (*астероїд*). Це слово утворилося від лексичної одиниці Greek *asteroeides* "star-like", яке, в

свою чергу, утворилось від слів *aster* “star” та *-eidos* “form, shape”, від якого виник сучасний продуктивний англійський суфікс *-oid* [Etymology dictionary]. Так, зокрема, астероїд здатен відбивати світло та рухатись по небосхилу. Таким чином, для позначення об’єкту, який є схожим за своїми властивостями на зірку, в ЛСП як синергетичній системі не виникло щось абсолютно нове, а утворилась вмотивована номінація із внутрішньою формою «схожий на зірку». Це зайвий раз доводить той факт, що в мові не виникає спонтанних невмотивованих назв, а, навпаки, вони виникають у відповідності до законів людського мислення, які знаходять своє відображення у мові.

Лексична одиниця *comet*, що має значення “the Sun's outer layer” [Glossary of space terms] утворилось внаслідок бленду двох давньогрецьких слів *kome* «волосся на голові» та *aster* «зірка» [Etymology Dictionary], і у своїй внутрішній формі поєднує ці значення. Аналіз етимологічних значень складових номінаційної одиниці *comet* дозволяє пояснити, чому саме така мовна форма почала позначати такий зміст. Отже, в основу створення номінації для позначення яскравого рухомого об’єкту на небі покладено його візуальні характеристики, які асоціювалися в давніх греків вже з відомими речами, зокрема, зіркою та волоссям, оскільки голова комети з Землі візуально виглядає так само, як зірка, а довгий сяючий хвіст є подібний людському волосся. Такий яскравий образний компонент у внутрішній формі слова дозволив йому міцно закріпитися в лексико-семантичному полі та регулярно використовуватися для позначення відповідного об’єкту.

Із відкриттям у 1967 невідомого джерела електромагнітного випромінювання у мові виникла необхідність для його номінації, яка утворилась відповідно до синергетичних принципів самоорганізації лексикону, що полягає у вмотивованості новоутворених лексичних одиниць. Мотиваційна основа лексичної одиниці ґрунтується на асоціативній подібності її внутрішньої форми з властивостями об’єкту. Основною рисою цього об’єкту було те, що він випромінював порції енергії з певними сталими проміжками часу і був схожим на зірку. Тому, первинною його номінацією стала фразема *pulsing stellar radio source*.

Однак, з огляду на те, що вона була досить громіздкою в плані вираження, мова ситема завдяки механізмам саморегуляції скоротила його до форми *pulsar*. Бленд двох слів *pulsing* та *stellar* виражає основні властивості об’єкту, а тому є адекватною вмотивованою формою номінації. Однак, цей референт отримав також й іншу назву, зокрема *Little Green Man*, яка часто, виходячи із закону мовної економії, зазнавала аббревіації *LGM*. Цей тип назви утворився тому, що спочатку вважалося, що джерелом випромінювання була позаземна цивілізація, а оскільки прибульці асоціюються із зеленими чоловічками, то в наслідок метонімічного перенесення, їх випромінювання також отримала таку ж назву.

Розглянемо лексичну одиницю *mantle*, яка в астрономії означає “middle layer of the Earth between the crust and the core” [Glossary of space terms] і за етимологічними даними виникла в 1940-х роках. Вона походить від Latin *mantellum* та OE *mentel*, які мали значення “loose, sheeveless cloak” [Etymology dictionary]. Використання цієї одиниці в астрономічному сенсі пов’язано з тим, що мантия, як складова Землі огортає Земне ядро подібно тому, як звичайна мантия огортає того, хто її носить. У цьому випадку самоорганізація ЛСП SPACE відбулася внаслідок інтеграції нової одиниці, яка була створена шляхом термінологізації загальноновживаної лексичної одиниці на основі метафоричної спільності функцій предмету одягу та частини Землі.

Наступний приклад, лексема *filament* має астрономічне значення “a narrow streamer from the sun's chromosphere or in its corona” [Glossary of space terms]. Внутрішня форма слова містить значення “fine untwisted thread, separate fibril”, що утворилось від Latin *filare* “to spin, draw out in a long line”, яке, в свою чергу, утворилось від Latin *filum* “thread” [Etymology dictionary]. Такий семантичний розвиток відбувся знову завдяки метафоричному перенесенню, зокрема подібності за формою звичайної нитки та протуберанця на Сонці. Таким чином аналіз етимології дозволяє говорити, що до ЛСП SPACE потрапляють нові

компоненти, які створюються на основі вже існуючих в мові слів і цей процес можна простежити, вивчаючи їх етимологію.

Отже, процес самоорганізації мовного лексикону відбувається за синергетичними принципами самоорганізації та саморегуляції. Основою процесу самоорганізації є створення нових слів за принципом вмотивованості. Під вмотивованістю ми розуміємо асоціативну подібність внутрішньої форми новоутвореного слова, із основними рисами або властивостями об'єкту, що цілком відповідає природі людського мислення – апперцепції. Вона полягає у пізнанні чогось нового через порівняння із вже відомим і проведенні асоціативних паралелей.

Таким чином, кожне новоутворене слово запозичує певну внутрішню форму, яка має морфологічне вираження, і яка складає основу його семантичного інваріанту. Така внутрішня форма утворює певний місток між старим та новим поняттям, уможливаючи входження нового слова у мовний лексикон, і цим самим забезпечується неперервність мовного семантичного простору.

Література

- Єнікеева С. М. Система словотвору сучасної англійської мови: синергетичний аспект : дис. ... доктора філ. наук : 10.02.04 / Єнікеева Санія Маратівна. – Запоріжжя, 2011. – 423 с.
- Кобозева И. М. Лингвистическая семантика / И. М. Кобозева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
- Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 24-29.
- Лингвистический энциклопедический словарь* / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд., дополненное. – М. : Большая Российская Энциклопедия, 2002. – 709 с.
- Платон Диалоги / Платон. – К. : 2Альфа-книга, 2013. – 1311 с.
- Glossary of Space Exploration Terminology* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.thespace.com/glossary/index.php?letter=f> – Заголовок з екрану.
- Online Etymology Dictionary* / уклад. Douglas Harper. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.etymonline.com/>. – Заголовок з екрану.

УДК 811.111:81'06:'25:'38(05)

ВОРОБІЙОВА М. В., БОКОВНЯ К. Ю.
(*Запорізький національний університет*)

ФРАНЦУЗЬКІ ВАРВАРИЗМИ У СУЧАСНІЙ БРИТАНСЬКІЙ ПРОЗІ: СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ ДЖ. БАРНСА)

Стаття присвячена особливостям перекладу французьких варваризмів у сучасній британській прозі російською мовою. Дослідження спиралось на класифікацію С. Влахова та С. Флоріна, які серед реалій виокремлюють географічні, етнографічні та суспільно-політичні. З'ясовано, що географічні реалії відтворювались за допомогою транскодування та традиційної транскрипції та не становлять труднощів для перекладача. Стосовно етнографічних та суспільно-політичних реалій виявлено, що найчастіше у тексті перекладу відтворювався варваризм, присутній у тексті оригіналу, з метою зберегти колорит та локалізацію подій. Однак невдалим вважається наведення перекладу варваризмів у кінці книги, у примітках, оскільки це порушує процес читання, а отже зможе спровокувати викривлення образності оповідей та навіть викликати у читача негативні емоції, що, у свою чергу, може призвести до припинення читання. Збереження варваризмів вважається вдалим перекладацьким рішенням, водночас автори пропонують подавати переклад відповідних варваризмів у примітках унизу кожної сторінки.

Ключові слова: варваризми, реалії, переклад реалій, адекватний переклад, перекладацькі трансформації.

Воробьева М. В., Боконья К. Ю. Французские варваризмы в современной британской прозе: специфика перевода на русский язык (на материале творчества Дж. Барнса). Статья посвящена особенностям перевода французских варваризмов в современной британской прозе. Исследование опиралось на классификацию С. Влахова и С. Флорина, которые среди реалий выделяют географические, этнографические и общественно-политические. Выявлено, что географические реалии воспроизводились с помощью транскодирования и традиционной транскрипции и не составляют трудностей для переводчика. Касательно этнографических и общественно-политических реалий обнаружено, что чаще всего в тексте перевода сохранялся варваризм, присутствующий в тексте оригинала, с целью сохранить колорит и локализацию событий. Однако неудачным видится размещение перевода варваризмов в конце книги, в примечаниях, потому что это нарушает процесс чтения, а значит может нарушить образность рассказов и даже вызвать у читателя перевода негативные эмоции вплоть до полного прекращения чтения текста. Сохранение варваризмов в первоначальном виде представляется удачным переводческим решением, в то же время авторы статьи предлагают размещать перевод соответствующих варваризмов в сносках внизу страницы.

Ключевые слова: варваризмы, реалии, перевод реалий, адекватный перевод, переводческие трансформации.